

Національне агентство України з питань державної служби

Центр адаптації державної служби до стандартів
Європейського Союзу

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ

*Навчально-методичний комплекс
для підвищення кваліфікації державних службовців
та посадових осіб місцевого самоврядування*

Івано-Франківськ
2013

Розробники:

***Дзвінчук Дмитро Іванович**, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;*

***Баран Марія Петрівна**, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;*

***Мазак Андрій Вальдемарович**, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.*

Рецензенти:

***Грицяк Ігор Андрійович**, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри європейської інтеграції Національної академії державного управління при Президентові України;*

***Прокопенко Леонід Львович**, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри права та європейської інтеграції Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.*

Європейська інтеграція та євроатлантичне співробітництво
Є ?? України : навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : розробники Д. І. Дзвінчук, М. П. Баран, А. В. Мазак. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. — 76 с.

ISBN

Навчально-методичний комплекс підготовлено в рамках виконання науково-дослідної роботи «Методичне забезпечення здійснення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва» (номер державної реєстрації 0113U003679); він містить документи щодо організації підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України.

Видання призначене для працівників системи професійного навчання й підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

УДК 35.08:374.7(07)

© Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2013

© Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2013

ISBN

ЗМІСТ

ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

підвищення рівня професійної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва	4
Пояснювальна записка	4
Тематичний план	8
Зміст лекційних занять	9
Плани практичних занять	12
Самостійна робота слухачів	17
Підготовка та захист випускної роботи	17
Контрольні питання для самоперевірки	23
Список рекомендованої літератури	32

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

для перевірки рівня професійної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва	41
---	----

ТРЕНІНГОВА ПРОГРАМА

для осіб, що здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва	63
Пояснювальна записка	63
Особливості та методи навчання дорослих	64
Зміст та завдання тренінгу	69
Список рекомендованої літератури	72

ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

**підвищення рівня професійної компетентності
державних службовців і посадових осіб місцевого
самоврядування з питань європейської інтеграції
та євроатлантичного співробітництва**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Професійна програма підвищення рівня професійної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва визначає зміст і обсяг навчання, перелік знань та умінь, якими повинні опанувати слухачі, необхідне методичне забезпечення навчального курсу, форму контролю та вимоги до оцінювання знань слухачів.

Підвищення рівня професійної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва *здійснюється на виконання:*

— Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України на 2008–2015 роки» від 05.11.2008 р. № 974;

— Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 р.;

— Указу Президента України «Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 12.03.2013 р. № 128/2013 р.;

— Указу Президента України «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки» від 01.02.2012 р. № 45/2012;

— Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. № 1629-IV;

— Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI;

— Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування» від 07.07.2010 р. № 564;

— Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану першочергових заходів щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2013 рік» від 13.02.2013 р. № 73-р.

Мета підвищення кваліфікації — підвищення рівня професійної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва.

Цільова група підвищення кваліфікації: державні службовці і посадові особи місцевого самоврядування, до компетенції яких належать питання європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва; працівники вищих навчальних закладів, наукових установ, які здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва.

Передумовами навчання за професійною програмою є наявність у слухачів загальноосвітнього рівня підготовки та загальних уявлень на базі вищої освіти, а також досвіду практичного виконання завдань і функцій держави у сфері європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва.

У результаті навчання *слухачі повинні знати:*

— сутність та природу інтеграції в контексті процесів глобалізації, передумови, чинники та види інтеграційних процесів;

- зміст ідей та проектів «об'єднання Європи», «єднання розмаїтостей», «міжурядової співпраці», розвиток пан'європейського руху, їх значення для формування європейської ідентичності та сучасних інтеграційних процесів у Європі;
- основні концепції європейської інтеграції;
- особливості та механізми європейської інтеграції;
- етапи розвитку європейської інтеграції від економічної до політичної, її суперечності та труднощі;
- етапи розширення Європейського Союзу та їх особливості;
- напрями співпраці України з Європейським Союзом;
- історію утворення Північноатлантичного оборонного альянсу та віхи його розвитку;
- пріоритети співробітництва Україна-НАТО.

Слухачі повинні уміти:

- визначати тенденції розвитку європейської інтеграції в цілому;
- аналізувати тенденції трансформації політичної системи ЄС;
- аналізувати засновницькі договори Європейського Союзу, принципи формування, структуру та повноваження його інститутів;
- самостійно оцінювати процеси поглиблення європейської інтеграції, розширення Європейського Союзу;
- визначати особливості функціонування основних інституцій ЄС;
- аналізувати передумови, фактори і тенденції розширення Європейського Союзу;
- визначати позитивні та негативні наслідки європейського інтеграційного вектору України;
- осмислювати процеси, перспективи та наслідки сучасних інтеграційних процесів і місця в них України;
- аналізувати процес євроатлантичного співробітництва та його наслідки для України.

У ході підвищення кваліфікації слухачі програми *оволодівають професійними компетенціями* щодо:

- підготовки аналітичних довідок, пропозицій, доповідей щодо політики європейської інтеграції та шляхів її реалізації на підставі практичного досвіду держав-членів ЄС і держав-кандидатів на вступ у ЄС;

- консультування представників органів державної влади і місцевого самоврядування щодо вибору ефективних інструментів і варіантів реалізації стратегії європейської інтеграції;

- оцінки динамічних та статичних ефектів інтеграції, а також наслідків здійснення широкомасштабних проектів Євро-союзу;

- аналізу головних проблем реалізації євроінтеграційних прагнень України;

- побудови та оцінки ймовірних сценаріїв вступу України до ЄС;

- ідентифікації напрямів та шляхів узгодження позицій України та ЄС у пріоритетних сферах співробітництва між країнами, адаптації основних елементів європейських політик до умов України;

- проведення переговорів щодо створення та реалізації проектів що фінансуються фондами ЄС;

- реалізації комунікативних зв'язків у сфері євроатлантичного співробітництва України.

Освітня стратегія програми підвищення рівня професійної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва базується на поєднанні аудиторної (лекції, практичні заняття у формі групових дискусій, презентацій, практичних вправ, аналізу ситуаційних завдань тощо), самостійної навчально-пізнавальної роботи слухачів (виконання випускної роботи), контролюю-оцінювальних заходів (поточний контроль, презентація і захист випускної роботи).

Бюджет навчального часу на опанування навчального матеріалу, передбаченого професійною програмою, становить

72 години (2 кредити ECTS), у тому числі 54 години аудиторних занять.

За результатами навчання слухачі отримують *Свідоцтво про підвищення кваліфікації* за зразком, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України «Про документи про освіту та вчені звання» від 12.11.1997 р. № 1260.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Навчальний змістовий модуль (НЗМ)	Всього, год.	У тому числі:		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	Еволюція європейської інтеграції	8	4	2	2
2	Право та інституції Європейського Союзу	10	4	2	4
3	Євроінтеграційна перспектива України	18	8	6	4
4	Північноатлантичний оборонний альянс: історія та сьогодення	6	2	2	2
5	Євроатлантичне співробітництво України	8	4	2	2
6	Адаптація вітчизняного державного управління та місцевого самоврядування до надбань ЄС	18	8	6	4
Захист випускної роботи		4	–	4	–
Разом:		72	30	24	18

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

НЗМ 1. Еволюція європейської інтеграції

Лекція 1. Походження й розвиток європейської інтеграції. Європа як історична, культурна та соціальна спільність. Ідейне обґрунтування європейської єдності. Проект Європейського Союзу А. Бріана. Ліга Націй та питання європейської інтеграції. Друга світова війна та військові союзи європейських держав. Повоєнний план Дж. Маршалла. Створення Ради Європи як виразника європейської інтеграції. Європейська інтеграція та «холодна війна».

Лекція 2. Європейський Союз — спільнота європейських держав. План Р. Шумана. Європейська спільнота з вугілля та сталі. Утворення Європейського економічного співтовариства та Євроатому. Євроінтеграція без Великобританії. Поглиблення й розширення «Спільного ринку». Поглиблення Євроінтеграційних процесів. Маастрихтський договір. Шенгенська угода. Запровадження спільної валюти. Розширення ЄС 2004 р. Спроба прийняття конституції. Розширення ЄС 2007 та 2013 рр. Подолання економічної кризи.

НЗМ 2. Право та інституції Європейського Союзу

Лекція 3. Європейське врядування як різновид державного управління. Суб'єкти європейського врядування. Наднаціональні органи ЄС. Європейські стосунки «непідпорядкування». Процедура прийняття управлінських рішень. Стандарти європейського врядування. Європейський адміністративний простір. Кадрова політика в об'єднаній Європі. Особливості проходження цивільної служби в ЄС.

Лекція 4. Правова система в розширеному Європейському Союзі. Право ЄС як правова система sui generis. Джерела права ЄС. Надбання ЄС (acquis communautaire). Принципи європейського права. Сфери дії права Євросоюзу. Галузі

права ЄС. Правові інститути Євросоюзу. Відповідальність за порушення європейських правових норм.

НЗМ 3. Євроінтеграційна перспектива України

Лекція 5. Виклики сучасного світу і Україна. Глобалізація. Постіндустріальне суспільство. Соціокультурні та економіко-політичні риси постмодерну. Проблеми західного світу та їх вирішення. Глобальні та регіональні конфлікти. Соціокультурні та політичні проблеми сучасності. Економічні моделі сучасності. Україна й СОТ. Демократизація управління. Принцип субсидіарності в управлінні.

Лекція 6. Співробітництво України та ЄС: віхи історії. Правова основа взаємовідносин України та Євросоюзу. «Східне партнерство». Основні події українсько-європейської співпраці. Співпраця у сфері безпеки та оборони. Торговельно-економічне співробітництво. Співробітництво у сфері юстиції і внутрішніх справ. Спільні екологічні заходи. Співробітництво в енергетичній сфері. Співпраця у транспортній галузі. Співпраця у гуманітарній сфері. Болонський процес.

Лекції 7–8. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Підготовка Угоди про асоціацію. Політична асоціація та економічна інтеграція України. Основні складові Угоди. Принципи Угоди. Мета Угоди. Зміст Угоди. Галузеве співробітництво. Інституційні, загальні й прикінцеві положення Угоди. Набуття чинності Угоди про асоціацію. Порядок реалізації Угоди. Переваги й ризики впровадження положень Угоди. Наслідки реалізації положень Угоди для міжнародного становища України та взаємовідносин з державами-сусідами.

НЗМ 4. Північноатлантичний оборонний альянс: історія та сьогодення

Лекція 9. НАТО як система колективної безпеки. Історичні передумови виникнення НАТО. Північноатлантичний договір. Мета діяльності Альянсу. Структура НАТО. Прин-

ципи та механізми діяльності НАТО. Співробітництво НАТО з міжнародними організаціями. Політико-економічний потенціал держав-членів НАТО. Стандарти НАТО як вияв ефективної управлінської системи. Розширення НАТО. НАТО в системі взаємовідносин Росії та США.

НЗМ 5. Євроатлантичне співробітництво України

Лекції 10–11. Взаємовідносини Україна-НАТО. Історія співпраці України й Альянсу. План дій Україна-НАТО. Співробітництво у військовій сфері. Співпраця у сфері науки і техніки. Функціональне забезпечення безпекової політики держави. Національна система координації взаємовідносин з Альянсом. Переваги й ризики зближення України та НАТО. Подолання стереотипів про НАТО та інформаційна політика. Двосторонні відносини України з країнами-сусідами, які є членами НАТО. Перспективи співробітництва України з НАТО.

НЗМ 6. Адаптація вітчизняного державного управління та місцевого самоврядування до надбань ЄС

Лекція 12. Форми державного правління та форми державного устрою як основні детермінанти формування національних систем державного управління. Поняття держави. Унітарні держави та федеративні держави. Конфедеративний державний устрій. Вплив форм державного устрою на державне управління. Поняття форми правління. Монархія і її різновиди. Республіка та різновиди правління: президентська форма правління, парламентська форма правління, змішана форма правління. Взаємообумовленість між формою правління та системою державного управління.

Лекція 13. Адміністративна та муніципальна реформи. Система органів влади в Україні. Концепція адміністративної реформи в Україні. Муніципальна реформа та Європейська хартія місцевого самоврядування. Потреба зміни адміністративно-територіального устрою. Централізація та децентралізація вла-

ди. Регіональна політика. Розмежування політичного та адміністративного управління. Реформа державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Судова реформа.

Лекції 14–15. Забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Управлінські аспекти адаптації національного законодавства до надбань Європейської Спільноти. Інституційне оформлення європейського напрямку розвитку України. Напрями реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС. Впровадження європейських стандартів. Відповідність критеріям членства в Євросоюзі. Забезпечення «чотирьох свобод» ЄС. Гармонізація митної політики. Забезпечення недопущення дискримінації. Міграційна політика. Реформа виборчої системи. Врахування досвіду євроінтеграції країн Центрально-Східної Європи при виробленні державної політики України. Перспективи подальшої євроінтеграції.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

НЗМ 1. Еволюція європейської інтеграції

Практичне заняття 1. Історія об'єднаної Європи.

Питання для обговорення (дискусії):

1. Ідея європейської єдності.
2. Рада Європи — виразник європейської інтеграції.
3. План Р. Шумана.
4. Європейська спільнота з вугілля та сталі.
5. Маастрихтський договір.
6. Євро — спільна валюта.
7. Розширення ЄС у XXI ст.

Практичне завдання: Змоделювати й обґрунтувати наслідки подолання економічної кризи для розвитку Європейського Союзу у найближчі роки.

НЗМ 2. Право та інституції Європейського Союзу

Практичне заняття 2. Особливості державно-управлінських відносин в ЄС.

Питання для обговорення (дискусії):

1. Право ЄС як правова система *sui generis*.
2. Надбання ЄС (*acquis communautaire*).
3. Правові акти Європейського Союзу.
4. Наднаціональні органи ЄС.
5. Процедура прийняття управлінських рішень.
6. Стандарти європейського врядування.
7. Особливості проходження цивільної служби в ЄС.

Практичне завдання: Визначити можливі наслідки відмови країни-члена ЄС виконувати взяті при вступі до Спільноти зобов'язання у сфері адміністрування.

НЗМ 3. Євроінтеграційна перспектива України

Практичні заняття 3–4. Аспекти європейської інтеграції України.

Питання для обговорення (дискусії):

1. Проблеми західного світу та їх вирішення.
2. Економічні моделі сучасності.
3. Україна й СОТ.
4. Правова основа взаємовідносин України та Євросоюзу.
5. «Східне партнерство».
6. Основні події українсько-європейської співпраці.
7. Співпраця у сфері безпеки та оборони.
8. Торговельно-економічне співробітництво.
9. Співробітництво у сфері юстиції і внутрішніх справ.
10. Спільні екологічні заходи.
11. Співробітництво в енергетичній сфері.
12. Співпраця у транспортній галузі.
13. Співпраця у гуманітарній сфері.
14. Болонський процес.

Практичні завдання: 1) Сформулювати першочергові заходи, спрямовані на повноцінне впровадження принципу субсидіарності у систему місцевого самоврядування України;

2) Розробити проект інформаційної регіональної програми щодо переваг і ризиків євроінтеграції.

Практичне заняття 5. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Питання для обговорення (дискусії):

1. Підготовка Угоди про асоціацію.
2. Основні складові Угоди.
3. Мета Угоди.
4. Набуття чинності Угоди про асоціацію.
5. Порядок реалізації Угоди.
6. Переваги й ризики впровадження положень Угоди.

Практичне завдання: Оцінити наслідки реалізації положень Угоди про асоціацію для міжнародного становища України та взаємовідносин з державами-сусідами.

НЗМ 4. Північноатлантичний оборонний альянс: історія та сьогодення

Практичне заняття 6. НАТО — система колективної безпеки.

Питання для обговорення (дискусії):

1. Історичні передумови виникнення НАТО.
2. Мета діяльності Альянсу.
3. Структура НАТО.
4. Принципи та механізми діяльності НАТО.
5. Політико-економічний потенціал держав-членів НАТО.
6. Стандарти НАТО як вияв ефективної управлінської системи.

7. Розширення НАТО.

Практичне завдання: Проаналізувати текст Північноатлантичного договору та визначити переваги у сфері безпеки й оборони, які отримують ті держави-члени НАТО, що мають обмежені внутрішні ресурси.

НЗМ 5. Євроатлантичне співробітництво України

Практичне заняття 7. Співпраця України з НАТО.

Питання для обговорення (дискусії):

1. План дій Україна-НАТО.
2. Співробітництво у військовій сфері.
3. Співпраця у сфері науки і техніки.
4. Національна система координації взаємовідносин з Альянсом.
5. Переваги й ризики зближення України та НАТО.
6. Відносини України з країнами-сусідами, які є членами НАТО.
7. Перспективи співробітництва України з НАТО.

Практичне завдання: Розробити першочергові заходи, спрямовані на подолання стереотипу про НАТО як агресивний військовий блок.

НЗМ 6. Адаптація вітчизняного державного управління та місцевого самоврядування до надбань ЄС

Практичні заняття 8–9. Реформування системи державного управління та місцевого самоврядування України в контексті євроінтеграції.

Питання для обговорення (дискусії):

1. Унітарні та федеративні держави.
2. Вплив форм державного устрою на державне управління.

3. Вплив форми правління на формування системи державного управління.
4. Система органів влади в Україні.
5. Концепція адміністративної реформи в Україні.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування.
7. Муніципальна реформа.
8. Реформа адміністративно-територіального устрою.
9. Централізація та децентралізація влади.
10. Регіональна політика.
11. Розмежування політичного та адміністративного управління.
12. Реформа державної служби та служби в органах місцевого самоврядування.

Практичні завдання: 1) Оцінити переваги й ризики запровадження виборності суддів для реформування системи державного управління загалом й судової реформи зокрема;

2) Визначити ключові пріоритети «доброго врядування», які мають бути запроваджені в систему державного управління й державної служби України в контексті європейського вибору.

Практичне заняття 10. Напрями реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України.

Питання для обговорення (дискусії):

1. Аспекти адаптації національного законодавства до надбань ЄС.
2. Реалізація Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС.
3. Впровадження європейських стандартів.
4. Відповідність критеріям членства в Євросоюзі.
5. Забезпечення «чотирьох свобод» ЄС.
6. Недопущення дискримінації.
7. Перспективи подальшої євроінтеграції.

Практичне завдання: Визначити ключові положення вітчизняного виборчого законодавства, які потребують удосконалення відповідно до європейських стандартів.

САМОСТІЙНА РОБОТА СЛУХАЧІВ

Сьогодні період застосовності знань, які одержані у вищому навчальному закладі, скоротився до 3–5 років, тому значно зростає роль самостійної освітньої діяльності фахівців, у тому числі й державних службовців. Самостійна робота є важливим резервом підвищення ефективності підвищення кваліфікації.

Цілі самостійної роботи:

- прищеплення самостійності як риси особистості й стереотипу пізнання, тобто потреби до поповнення та оновлення знань;
- набуття вмінь і практичних навичок техніки самостійної роботи, вміння визначати методи і засоби розв'язання проблем;
- поглиблення професійних умінь, знань та навичок.

Важливою організаційною функцією самостійної роботи слухачів є зовнішній зворотний зв'язок з метою консультацій, надання методичної допомоги, стимулювання, отримання інформації про хід засвоєння знань.

Відведений на самостійну роботу навчальний час використовується для поглиблення теоретичних знань, підготовки до практичних занять та написання випускної роботи.

ПІДГОТОВКА ТА ЗАХИСТ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Випускна робота є самостійною письмовою працею слухача курсів підвищення кваліфікації.

При написанні випускних робіт реалізуються такі *завдання*:

- закріплення і поглиблення знань, отриманих слухачами у процесі навчання;
- залучення слухачів до самостійної роботи з фаховою літературою;